

És a város uccáin, hol vittek, a veszthely
felé, a nép riadtan állt meg s összesugott
s aztán, levett kalappal és kockás zsebkendővel
törölgetve a sírást, mint gyászmenet, futott

bús kordélyom mögött, ezt ordítva: „Mért nem ölted
még, hűs mártír? kinlódunk! agyonnyom az adó!
éhbérért dolgozunk! szűk pénzünkben egyre többet
lopnak! reggeltől estig dolgozik a bakó!

a háborúnak nincsen vége! tudónket tépi
a pincélyuk! a bankár csal! vascsizmákat szabnak
eszméinkre! az új rend rosszabb még, mint a régi!
hiába folyt a vérünk! s nem lettünk boldogabbak!”

Igy szóltak; s az apostol örvengő s vad gesztussal
hajolt ki ablakából a bús város felett:
„Nem vagytok boldogok? jó! úgy majd a puskatussal
kényszerítelek rá, hogy boldogok legyetek!”

És súlyos ágyúk jöttek az uccán s löni kezdték
a népet, mely bömbölve futott. Üres terek
szélén hullák nyújtóztak s a járdán vörös festék
csorgott az alkonyatban, miközben engemet

felhúztak a bitóra. A kőköttél torkomra
fonódott s a halálos verejték ellepett,
és így lengtem hörögve, utolsó gunnyal tolva
ki e bolond világba tintaszín nyelvemet,

amikor felébredtem.

A puha, német ágyban
feküdtem, izzadt testtel a takaró alatt.
Reggel volt. Kint, az ablak előtt, a dóm keresztjén
vörösén állt a nap.

CSEHSZLOVÁKIA NYUGATI ÉS KELETI RÉSZE — SZÁMOKBAN

Irta: SZÉKELY PÁL

A középeurópai államok ipari termelésének index-számai azt bizonyítják, hogy a gazdasági válság Csehszlovákiát sokkal súlyosabban érintette, mint szomszédait. (Az ipari termelés index-száma 1929-től 1934-ig bezárólag Németországban 101.4-ről 80.9-re, Ausztriában 102.5-ről 74-re, Magyarországon 102.3-ról 99.7-re süllyedt, Romániában pedig ahol új ipar van kifejlődésben, 107-ről 132.6-ra emelkedett. Ezzel szemben Csehszlovákiában az index-szám ugyanezen idő alatt 104.4-ről 69.4-re apadt.) Rövid tanulmányunk keretében azzal a gazdasági és szociális különbözőséggel kívánunk foglalkozni, mely a csehszlovák köztársaság történelmi országai és Szlovenszkó, valamint Kárpátalja között mutatkozik. Adataink szembeszökően igazolják, hogy Csehszlovákiában a gazdasági válság terhe mily nagy mértékben hárult át Szlovenszkó és Kárpátalja vállaira.

Ismeretes, Szlovenszko a régi Magyarország ipari területe volt. Az új állam, mely nyugati részeiben fejlett iparral rendelkezett, nem tartotta szükségesnek megakadályozni azt, hogy a cseh- és morvaországi tőkeérdekeltségek fokozatosan le ne építsék Szlovenszko gyáripárát. 1919 óta állandóan tart az ipar átcsoportosítása, ami valójában a szlovenszko gyárak bezárását, a munkások elbocsátását, vagyis a köztársaság keleti részének mezőgazdasági vidékké való szervezését jelenti.

A szlovenszko gyáripárosok országos szövetségének egyik legutóbbi rendkívüli közgyűlésén *Hexner Ervin* egyetemi magántanár, a szövetség akkori titkára, a következőkben jellemezte a szlovenszko viszonyokat: „A kereskedelemben a kisüzem s a nagyiparban a nagyüzem bezűntetése a szomorú felelet a rentabilitás csökkenésére. Ez az utóbbi hónapokban állandóan napirenden van. Már csak a szlovenszko népesedési viszonyokra való tekintettel is egy más — óvatosabb — eljárást kellene életbe léptetni.” Majd pedig: „Az 1932. esztendőben a munkaturnusok körülbelül 35 százalékos csökkenést mutatnak fel az az 1930-as esztendővel szemben.” A legkirívóbb a hanyatlás az áru-transzport 1930-tól 1933-ig összefoglalt kimutatásában: „Szlovenszkon és Kárpátalján az áru-transzport csökkenése a következőkben mutatkozik: érc (—) 73, építőfa (—) 66, cukorrépa (—) 62, faszén (—) 60, vas és vasárú (—) 52, téglá és tetőcserép (—) 42, kocsz (—) 36, mész és gipsz (—) 39, műtrágya (—) 56, vegyi cikkek (—) 46, cukor (—) 42, kő, homok, agyag (—) 44, cellulóze (—) 28 százalék.

A történelmi országok és a keleti tartományok közötti különbség a gazdasági leromlás; következtében minden egyes iparágban jelentkezik. Jellemzőek például a bányáipar eltérő index-számjai:

	Csehszlovákia	Szlovenszko
1930	100.0	100.0
1932	77.7	62.0
1933	74.8	51.0
1934	74.4	58.0

Szlovenszko egyik legjellegzetesebb iparága a malomipar. Szlovenszkon és Kárpátalján 1933/34-ben üzemben volt összesen 2958 malom. Ebből Kárpátalján 646. Az állami statisztikai hivatal egymás mellé állította a csehszlovákiai malmok 1933/34. évi kapacitását és megállapította, hogy a malmok kapacitásuknak csupán 33.8 százalékát használták ki. Az egyes országrészekben az arány a következő:

Csehország	34.4 %
Morvaország és Szilézia	31.4 „
Szlovenszko	38.4 „
Kárpátalja	16.4 „
Szlovenszko és Kárpátalja együtt	27.3 „

A cseh- és morvaországi malmokat kedvező tarifapolitikáival és a gabona monopóliársaság kedvezőbb átvételi áraival favorizálják. A helyzet megítélésakor figyelembeveendő, hogy Szlovenszko és Kárpátalja gazdasági életében, mily rendkívüli jelentőségű a malomipar, szemben a történelmi országokkal, ahol a nagyipar tömkelegében a malomipar csak nagyon kevés számú munkást foglalkoztat, már csak azért is, mert a csehországi malmok gépberendezése tökéletesebb s a racio-

nalizáció is sokkal előrehaladottabb bennük, mint Szlovenszko és Kárpátalja hasonló üzemeiben.

Két példát ragadtunk ki: a bányai part és a malomipart. Mindkét esetben nyilvánvaló Csehszlovákia keleti részeinek ipari hanyatlása. A szlovenszkoai ipar világháború utáni leépülése azonban közismert jelenség. Kevésbé ismeretes, hogy Csehszlovákia két keleti tartománya a mezőgazdaság terén is mostohagyermek. Ha összehasonlítjuk a nyugati és keleti országrészek birtokviszonyait, máris feltűnő a történelmi országok s az egykori magyarországi területek közti különbség.

Vegyük szemügyre a szlovenszkoai földbirtok megoszlását. 422 ezer parcellabirtokos és kisgazda 15 hektárig terjedő birtokkal 1 millió 660.000 hektár földet tekinthet magáénak, vagyis az összirtokállomány 35.5 százalékát. 26 ezer középbirtokosnak (15 hektártól 50 hektárig) 500.000 hektár földje van, a birtokállomány 11.2 százaléka. Ezekkel az adatokkal szemben 7 ezer aranyparaszt és nagybirtokos 2 millió 500.000 hektárt, vagyis az összirtok 53.3 százalékát tartja tulajdonában. Ez nem jelent sem többet, sem kevesebbet, mint azt, hogy 7 ezer nagybirtokosnak majdnem egy millió hektárral több földje van, mint 422 ezer parcellabirtokosnak és kisgazdának. 422 ezer zselléré és földművéssé Szlovenszko földjének egy harmada, míg 7 ezer nagybirtokosé a szlovenszkoai föld fele. Kárpátalján sem jobb a helyzet. Elégannyit említeni, hogy itt 783 nagybirtokos (50 hektáron felül) 690.000 hektár földdel rendelkezik s miután Kárpátalja összirtokállománya mindössze csupán 1.232.000 hektárt tesz ki, ez a 783 nagybirtokos Kárpátalja földjének több, mint a felét tekintheti a magáénak

Csehországban a 100 hektáron felüli nagybirtok összterülete csak 1.470.000 hektár. Szlovenszkon ebbe a kategóriába 2.314.000 hektár tartozik. E két szám teljes plaszticitása akkor derül ki, ha tekintetbe vesszük, hogy Csehország összirtokállománya 4.957.000 hektár, míg Szlovenszkoé 4.688.000, Kárpátalja pedig 1.232.000 hektár.

Ezek szerint tehát nem segített a csehszlovákiai földreform? A felelet egyszerű. A hivatalos statisztikai adatok szerint (*Csehszlovákiai Statisztikai Közlemények*, 1935-i évf. 15. sz.) a birtokviszonyok változása állami méreteken a következő volt:

Mezőgazdasági üzemek	A földreform előtt	A földreform után
5 hektárig	21.1 %-a	22.9 %-a
5-20 hektárig	41.1 %-a	47.6 %-a
20 hektáron felül	33.8 %-a	29.5 %-a

A zsellérek és szegényparasztok tehát csupán a földbirtok 0.8 %-át kapták s a földreform inkább a jobbmódú kisgazdáik javára esett, de ez is csak látszólagos, mert míg pl. a földreform előtt a 10-20 hektárig terjedő birtokosok kategóriájába 7.8% szántóföld tartozott, a statisztikai adatok szerint a földreform után csupán 7.3%. A kimutatók szerint különben a földreform következtében Szlovenszkon 200 ezer 583 birtokosnak jutott föld. Ezek közül 198.786 kis és középbirtokos közt kiosztottak 243.000 hektár szántóföldet (megfelelő vételár fejében). 525 maradékbirtokos pedig 73.000 hektárnyi birtokot szerzett, amiből 59.000 hektár szántóföld. Ezenkívül 300.000 hektárnyi más, nagyobb „objektumokat” (a hivatalos statisztika szakkifejezése ez) 1.272 igénylő kapta. Azt jelenti ez, hogy 1797 új nagybirtokosnak jutott 373.000, az 198.786 kis földigénylőnek pedig 243.000 hektár. A

felhozott adatok konkrét tartalmának megítélésükor számbaveendők a demográfiai viszonyok. Horváth Pál 1935-ben Pozsonyban megjelent *Szlovénzkó Gazdasági Statisztikája* című munkájában kimutatja, hogy Szlovénzkón ugyanazon nagyságú mezőgazdaságilag megművelhető területen 45%-kal több a lakos, mint a történelmi országok hasonló nagy területén. A szlovénzkói földművelés helyzete az áldatlan birtokviszonyok egyenes következménye. A gyárpar leállítása folytán teljesen lehetetlenné vált a lakosság gazdasági átcsoportosulása és 1929 óta Szlovénzkó és Kárpátalja lakossága a kivándorlásban sem kereshet kivezető utat a gazdasági válság nyomása alól. Szlovénzkó ma ezért a legkisebb fogyasztás; és a legnagyobb munkanélküliség hazája.

A mezőgazdaság eladósodását a következő táblázat tünteti fel:

Adósság	Millió csk.-ban	%-ban
Csehországban	9.095	47
Morvaországban és Sziléziában	4.358	23
Szlovénzkón	5.003	26
Kárpátalján	800	4

Amíg tehát 639.660 csehországi mezőgazdasági üzem adóssága összesen 9.095.000.000 csehszlovák koronát tesz ki, vagyis egy mezőgazdasági üzemre átlag 14.210 ck. esik, addig a 454.955 szlovénzkói mezőgazdasági üzemre átlag 11.118 ck. adósság terheli. Kárpátalján pedig egy mezőgazdasági üzem adóssága átlag 7.272 ck. Tekintetbe véve a csehországi földbirtok aránylagosan nagyobb produktivitását (cukorrépa, komló), a szlovénzkói és kárpátaljai adósságok sokkal súlyosabbak, mint a csehországiak, mert ma a kisgazdának nincs lehetősége adóssága törlesztésére. Az a körülmény is bizonyítja ezt, hogy a történelmi országok mezőgazdasági üzemeinek 0,7, Szlovénzkón és Kárpátalján viszont 1,9 százaléka van eladósodva.

Az ipari leépülés, az előnytelen birtokmegosztás s a kisbirtokok eladósodása mellett számításba veendők Szlovénzkón és Kárpátalján a bérvizonyok is, ha Csehszlovákia nyugati és keleti részeinek gazdasági és szociális különbözőségéről beszélünk. A szlovénzkói és kárpátaljai munkabérek a következőképp viszonylanak Csehország, Morvaország és Szilézia munkabéréihez (Csehszlovák koronában):

Középarányos napi bér	Csehország	Morvaország	Szlovénzkó	Kárpátalja
földművelés				
férfiak	12.12	11.73	8.89	8.80
nők	9.06	8.86	8.46	7.72
ipar és egyéb				
férfiak	22.51	19.35	13.04	11.08
nők	11.50	10.28	8.86	8.16

Az alacsonyabb szlovénzkói munkabérek mellett ki kell emelni, hogy a kiskereskedelmi árak Szlovénzkón és Kárpátalján magasabbak, mint a történelmi országokban. Erre a lapra tartozik a szlovénzkói munkanélküliség állandó emelkedése. A hivatalos statisztika szerint Szlovénzkón 1935 december 31.-én 114.733 a nyilvántartott munkanélküli, holott 1935 november 30.-án a munkanélküliek száma 84.284. (Az emelkedés 36%.) De emelkedett a munkanélküliek száma a teljes év viszonylatában is, mert 1935 január 1.-én, 102.000 munkanélkülit tartottak nyilván Szlovénzkón. Az év eleji s az évvégi adat összeha-

sonlítása igazolja, hogy a: munkanélküliség, bár állítólag túlhaladtunk a válság mélypontján, semmivel sem csökkent.

Nem kapunk vigasztalóbb képet akkor sem, ha a szlovenszkói és kárpátaljai családfenntartók és ezek eltartottjai közti számarányt nézzük. Csehországban kereső az ottani összlakosság 51.3, Szlovenszkon ezzel szemben a lakosságnak csak 35.6 százaléka. Kárpátalján ez a számarány 30.6%. (Idetartozik még: — míg Csehországban egy munkáscsaládban 2.8 gyermek él, addig Szlovenszkon 3.7, Kárpátalján pedig 3.8.)

Hogyan reagál mindezekre Szlovenszko és Kárpátalja dolgozó lakossága? Szlovenszko sorsát eddig gazdaági és népszociális viszonyai-ban vizsgáltuk s így a lakosság illeszkedésében is a gazdasági és népszociális tüneteket tesszük a szociográfiai vizsgálódás tárgyává.

A falvak népe addig, amíg erre lehetőség kínálkozott a kivándorlásban keresett menekülést. A főhatalom változása óta — egészen addig, amíg a kivándorlók előtt — a nyugati államok le nem zárták a sorompóikat — Szlovenszko kivándorlási statisztikája állandóan emelkedett. Igazolja ezt a Szlovenszko kivándorlóiról összeállított statisztikai kimutatás:

A szlovenszkói kivándorlók száma:

1920	13.683	1925	8.715	1930	16.682
1921	15.061	1926	14.409	1931	4.527
1922	16.737	1927	12.053	1932	2.222
1923	16.596	1928	13.544	1933	3.009
1924	35.202	1929	19.041	1934	3.016

1933-ban, amikor már csak 3009 szlovenszkói kivándorlót mutat ki a statisztika, a történelmi országok adataihoz, képest a szlovenszkói kivándorlás még mindig nagy, mert míg Csehországból ebben az évben 1096, Morvaországból (Sziléziával együtt) pedig 389 személy vándorolt ki, addig Szlovenszkoról pontosan kétszer annyi, mint a történelmi országokból. Ha a lakosság számarányát vesszük, úgy a szlovenszkói kivándorlás tízszerese a történelmi országok kivándorlási arányszámának.

Védekezik a lakosság a fogyasztás-csökkentésével. A gyáriparosok országos szövetségének 1933. évi jelentése szerint 1908-ban a mai Szlovenszko területén még 160 kg. kenyér jutott átlag egy lakosra, 1927/28-ban már csak 112 kg. s az 1933.-i évi fejadag 100 kg.-ot tesz ki. Szlovenszko és Kárpátalja lakossága fejenként kb. épp a felét fogyasztja annak, mint szerencsésebb testvérei a Kárpáton túl. Következő táblázat az önálló földművesek fogyasztási statisztikáját tartalmazza 1932-ből:

Fogyasztási cikk	Csehország	Szlovenszko	Kárpátalja
	Átlagos évi fejadag, súlyban és ok. értékben		
hús	35 kg.	27 kg.	15 kg.
cukor és szirup	137 ck.	78 ck.	15 ck.
textilárú és cipő	638 ck.	356 ck.	180 ck.
liszt és egyéb gabona-termékek	215 kg	172 kg	183 kg

Ez a statisztika természetesen csak szimptomatikus jelentőségű, miután a lakosságnak csak egy részét (az önálló földműveseket) öleli fel, vagyis nem az egész lakosságot, hanem a lakosságnak azt a részét, mely ugyan szintén sivár körülmények közt él, de mégsem kép-

viseli a jellegzetes szlovenszkói szegénységet. Már jellemzőbb az az adat, mely az egész lakosság fogyasztási arányszámait hasonlítja össze. Amikor Csehországban 1930-ban a húsfogyasztás arányszáma 32.50 s a cukoré 32.01, addig Szlovenszkon ugyanaz az arányszám húsnál 16.24, a cukornál 18.96. Az 1932. év adalékaiban pedig Csehországban a hús arányszáma 32.41, a cukoré 29.36, Szlovenszkon viszont a húsé 15.38, a cukoré 15.76.

Ennek a fogyasztásnak felel meg a szlovenszkói és kárpátaljai közegészség. A tuberkulózis és a gyermekhalandóság arányait pl. az egyes csehszlovák országrészekben a következő táblázat illusztrálja (1933-as állapot):

	10.000 lakos közül elhalt TBC-ben	A gyermekhalandóság százaléka
Csehország	11.6	11.4
Morvaország	11.6	10.1
Szlovenszko	14.4	14.2
Kárpátalja	21.0	16.6

1934-ben a csehországi gyermekhalandóság 11.2 %-ra csökkent, a szlovenszkói és kárpátaljai viszont 15.4, illetve 17.2%-ra emelkedett. A teljes képhez még hozzátartozik, hogy Szlovenszko 1.1339.552 dolgozó lakosa közül 110 ezer munkanélküli, 190 ezer viszont átlag csak 6 ek. napibérért dolgozik, — de nem biztos, hogy az egész esztendőben. E két utóbbi kategória 300 ezer családtaggal együtt 900 ezer ember. Ezek azok, akik csak a legszükségesebb fogyasztási cikket tudják beszerezni, vagy még a legszükségesebbet sem.

TUDOR ARGHEZI: PENÉSZVIRÁGOK

Fordította: SALAMON ERNŐ

ION ION

*Halotti cellán kiterítették
se siratója, se holti ruhája,
három, éjszakán patkányok ették,
jóízét mégsem veszi a szája.*

*Amikor hátra emelik testit
mintha csak vinnének vizes agyagot,
megáll a földön, ha földre eresztik,
de tört rész a kar és izmahagyott.*

*Nyitott szemében faluja fénye
világlík, megül, elmerevül,
csikókra gondol, mezők színére,
erdők fűvére, lányra derül.*

*Messzi a tüzhelye, édesanyja
panasza, gyásza nem ri a fűleknek,
paraszti testén, látszik nyoma,*